

ביאורים

⁴⁰⁸ ענין נוסף שדנן בו הוא מחשבותיו של האדם. כאשר עולות באדם מחשבות לא טובות, עליו להסיר אותן מיד מדעתו, אם עשה כך הוא מקבל שכר גדול, כמו שנאמר (ישעיה נה, ז): "יעזוב רשע דרכו ואיש אוון מחשבותיו" ואם לא דחה אותן מיד אלא חשב לחטוא ובסוף נמנע מלחטוא בפועל, יש בו חטא על המחשבה ולא על מעשה, כי גם העיסוק במחשבות הרעות נחשבת לחטא, כמו שנאמר (משלי טו, כו): "תועבת ה' מחשבות רע".

⁴⁰⁹ החטא היחיד בו אדם נענש על המחשבות הרעות אף אם לא חטא בפועל הוא כפירה בה', כי החטא הזה כל ענינו הוא במחשבה, ועל כך נאמר (יחזקאל יד, ה): "למען תפוש בית ישראל בליבם אשר נזורו מעלי בגיוליהם כולם", אומר ה' ליחזקאל, שעל חטא עבודה זרה ה' תופש את האדם אף שהוא רק בלב.

⁴¹⁰ את האנשים הלומדים את פסוקי התורה ומוציאים אותם מפשטם, ניתן לחלק לארבעה סוגים: סוג ראשון - יש לומדים המוציאים את המקרא מידי פשוטו כדי שהוא לא יסתור דבר שכלי, פסוק אחר או פירוש המקובל בתורה שבע"פ, אדם כזה יקבל על כך שכר, משום שמטרתו לשם שמים, ועליו נאמר (משלי ב, ד-ה): "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה... אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא".

⁴¹¹ סוג שני - אדם המנסה ליישב את הסתירות מהסוגים שהזכרנו אך לא מצליח בכך, מכיוון שעיון זה מביא אותו לידי ספק, אין לו שכר על הניסיון אלא יקבל על כך עונש. (והרב קאפח כתב: "אין לו שכר ולא עונש", מכוון שסוף סוף כוונתו טובה).

⁴¹² סוג שלישי - אדם המסביר את המצוות שלא כפשטן ומוליד ספק בלב אנשים. אדם כזה נתפס כנביאי שקר, שנאמר עליהם (יחזקאל יג, ג): "היו על הנביאים הנבלים אשר הולכים אחר רוחם ולבתי ראוי", - כוונת הנביא לומר שהיו על נביאי השקר, הממציאים נבואות שלא ראו אותן לעם ישראל, וכך גם האנשים הללו, בודים בתורה דברים שלא כתובים בה.

⁴¹³ סוג רביעי - אדם המבאר עניינים הקשורים לבורא וממציא דברים חדשים, נחשב ככופר, דוגמה לזה, אנשים המבארים את לשון הרבים שבפסוק (בראשית א, כו): "נעשה אדם בצלמנו", כביכול חלילה יש עוד שותף לבורא, עליהם נאמר (תהילים קלט, כ): "אשר יאמרוך למזימה נשוא לשוא עריך".

⁴¹⁴ שופט המעניש אדם על פי דעתו שלא על פי דין תורה, אם כוונתו שמירת התורה ותקנתה, יקבל על כך שכר אף על פי שעשה זאת על פי דעתו בלבד. וכן אמרו חז"ל (סנהדרין מו, א; יבמות ז, ב): "בית דין מכים ועונשים שלא מן התורה, ולא לעבור על דברי תורה עושין, אלא אפילו כדי לעשות סייג לתורה". אם לשופט היו כוונות לא טובות, הוא יקבל על כך עונש, כמו שנאמר (משלי יז, כו): "גם ענוש לצדיק לא טוב, להכות נדיבים על יושר".

⁴¹⁵ אדם שלא למד ולא שנה, כמו רבים בעם ישראל, מפני שטרוד בפרנסה וכדו', אבל שומע לתלמידי חכמים, יגיע לעולם הבא, ועליהם נאמר (משלי י, כא): "שפתי צדיק ירעו רבים". מי שאין לו שום סיבה אמיתית לכך שנמנע מלעסוק בתורה, ולא סר למשמעתם של מנהיגי הדור, עליו נאמר (משלי טו, יב): "לא יאהב לץ הוכח לו אל חכמים הוא ילך".

⁴¹⁶ אנשים שעובדים כל היום ולא לומדים תורה ומתפללים כראוי, אם הם עניים ועבודתם למען מזון ובגדים, לא יענשו, כמו שנאמר (איוב לו, טו): "יחלץ עני בעניו". אבל מי שעובדים בשביל דברים שמעבר למזון ובגדים, ובגלל זה לא לומדים ומתפללים כראוי, יקבל על כך עונש. אדם חולה שמתלונן מדוע הקב"ה מייסר אותו ואומר שהקב"ה עושה עוול, ייענש, כמו שנאמר (הושע ז, יד): "ולא זעקו אלי בליבם כי יילילו על משכבותם", כלומר החולים לא מתפללים אל הקב"ה מפני שהם מיייללים על החולי שלהם.

לעילוי נשמת מרת מלכה בת אליהו נוימן ע"ה

ח-⁴⁰⁸ וְיִכְיֶינּוּ שְׂזַכְרְתִי הַעֲנִינִים הָאֵלֶּה, אֲנִי צָרִיךְ לְדַבֵּר בְּשֵׁעֵר הַמַּחֲשָׁבוֹת, וְאָמַר כִּי הַמַּחֲשָׁבוֹת שֶׁיַּעֲלֶוּ עַל לֵב בְּנֵי אָדָם וַיְדַחוּ אוֹתָם, יֵשׁ לָהֶם עַל זֶה גְמוּל רַב, כְּמוֹ שְׁכַתּוּב (ישעיה נה, ז): יַעֲזֹב רָשָׁע דְּרָכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחֲשַׁבְתָּיו. וְכִי שֵׁיטָה אֲלֵיהֶם, וְאַחַר כֵּן יִחַשֵׁב בְּמַעֲשֵׂה וְלֹא יַעֲשֶׂהוּ, יֵשׁ עֲלָיו אֲשַׁמַּת הַהֶסְכְּמָה לֹא אֲשַׁמַּת הַמַּעֲשֵׂה, כְּמוֹ שְׁכַתּוּב (משלי טו, כו): תּוֹעֵבֶת ה' מַחֲשָׁבוֹת רַע.⁴⁰⁹ וְאִין יְכַל הַדְּבָרִים מֵהַ שֵׁיִעֲנֵשׁ הָאָדָם עֲלָיו וְעַל מַחֲשַׁבְתּוֹ וְעַל מַצְפּוֹנּוֹ, חוּץ מִהַכְפִּירָה בַּבּוֹרָא, כִּי הוּא דְבַר לֹא יִגִּיעַ אָדָם אֲלָיו כִּי אִם בְּמַחֲשָׁבֵה בְּלִבָּד, וְבוֹ נֶאֱמַר (יחזקאל יד, ה): לְמַעַן תִּפְשֵׁ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם אֲשֶׁר נִזְרוּ מֵעֲלֵי בְּגִלוּלֵיהֶם כָּלָם.⁴¹⁰ וְאָמַר בְּסוֹבְרִים הַסּוֹבְרִים בְּפִסּוּקִים עַל אַרְבָּעָה דְרָכִים, מִי שֶׁסּוֹבֵר לְהִפְיֵק בֵּין פִּסּוּק וּבֵין מֵה שֵׁיִשׁ בְּנִרְאָה, אוֹ בְּשִׁכּל, אוֹ מֵה שֵׁיִשׁ בְּכַתּוּב אַחַר, אוֹ מֵה שֵׁיִשׁ בְּקִבְלָה, וְיִשְׁלַם לוֹ זֶה יִהְיֶה לוֹ עֲלָיו גְמוּל, וְבוֹ אוֹמַר (משלי ב, ד-ה): אִם תִּבְקֶשְׁנָה כֶּסֶף וְכַמְטוּמוּנִים תַּחֲפֹשְׁנָה אֲזַ תִּבִּין יִרְאֵת ה' וְגו'.⁴¹¹ וְאִם לֹא יִשְׁלַם לוֹ זֶה, אִין לוֹ גְמוּל כִּי אִם עֲנֵשׁ.⁴¹² וְהַסּוֹבֵר בְּמַצּוֹת וְהוֹלִיד סִפְקָה, הוּא מְשִׁיג אֶת נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר, אֲשֶׁר נֶאֱמַר בָּהֶם (יחזקאל יג, ג): אֲשֶׁר הִלְכִים אַחַר רוּחָם וּלְבַלְתֵי רָאוּ.⁴¹³ וְהַסּוֹבֵר בְּעֲנִינֵי הַבּוֹרָא וְחֲדָשׁ, הוּא מְשִׁיג אֶת הַכּוֹפְרִים, כְּאֲשֶׁר סוֹבְרִים בְּפִרְשֵׁת נַעֲשֵׂה אָדָם בְּצִלְמֵנוּ, וְחֲשָׁבוּ כִּי מִלֶּאךָ בְּרָא אָדָם וְכָל הָעוֹלָם. וְבָהֶם אָמַר (תהלים קלט, ט): אֲשֶׁר יִמְרָדוּ לְמִזְמָה נְשׂוּא לְשׂוֹא עָרִיךְ.⁴¹⁴ וְהַדִּין אֲשֶׁר מֵיִסֵּר וְעוֹנֵשׁ מֵעַצְמוֹ, אִם כּוֹנֵתוֹ שְׁמִירַת הַתּוֹרָה וְתִקְנָתָה, יֵשׁ לוֹ גְמוּל, וְכִמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכָרוֹנָם לְבָרְכָה (סנהדרין מו, א; יבמות ז, ב): בֵּית דִּין מְכִיִּין וְעוֹנְשִׁין שְׁלֹא מִן הַתּוֹרָה, וְלֹא לַעֲבֹר עַל דְּבָרֵי תּוֹרָה, אֲלֵא כְּדֵי לַעֲשׂוֹת סִיג לְתוֹרָה. וְאִם מִכּוֹן בְּזָה לְנִטּוֹת אוֹ לְבַצּוֹעַ, הוּא מֵאֲבָד אֶת עַצְמוֹ, כְּמוֹ שְׁכַתּוּב (משלי יז, כו): גַּם עֲנוֹשׁ לְצַדִּיק לֹא טוֹב.⁴¹⁵ וְאָמַר בְּעַמֵּי הָאָרֶץ, רוֹצֵה לּוֹמַר אֲשֶׁר לֹא לְמֹדוֹ, וְהֵם שׂוֹאֲלִים הַחֶכֶם אֲשֶׁר בְּאֲנָשֵׁי דוֹרָם וְהַטּוֹב שֶׁבָּם וְעוֹשִׂים עַל פִּיהוּ, תּוֹרְתָם שְׁלֵמָה כְּמוֹ שְׁכַתּוּב (שם י, כא): שְׁפִתֵי צַדִּיק יִרְעוּ רַבִּים וְגו'. וְאִם לֹא יַעֲשׂוּ כֵן אִין לָהֶם אֲמַתְלָא, וְבָהֶם הוּא אוֹמַר (שם טו, יב): לֹא יֵאָהֵב לִץ הוֹכֵחַ לוֹ אֶל חֲכָמִים לֹא לֶךְ.⁴¹⁶ וְאָמַר בְּעֲנִינֵים אֲשֶׁר יִשִּׁיגֵם הַקַּצּוֹר בְּתַפְלָתָם וְעַבְדוֹתָם, כֹּל מִי שֶׁמְקַצֵּר מֵהֶם בְּעַבּוֹר הַמְזוֹן יֵשׁ לָהֶם אֲמַתְלָא, וּמֵהֶם שֵׁיִשׁ לְמַעַלָּה מְמַנּוֹ הֵם נִתְבָּעִים, כְּמוֹ שְׁכַתּוּב (איוב ל"ו ט"ו): יַחֲלֵץ עֲנִי בְּעִנּוֹ וַיִּגַּל בַּחֲץ אֲזָנָם.

בְּשֵׁעֵר - בעניין. הַמַּחֲשָׁבוֹת - מחשבת עברה. הַהֶסְכְּמָה - הרצון וההחלטה לחטוא. בְּסוֹבְרִים - המפרשים. לְהִפְיֵק - להוציא פירוש מכוון כאשר ישנה סתירה. וְיִשְׁלַם - הצליח לישב את הסתירה. וְהַסּוֹבֵר בְּמַצּוֹת וְהוֹלִיד סִפְקָה - המבאר את המצוות שלא כפשטן, בדרך משובשת. מַעֲצָמוֹ - שלא כדין המפורש בתורה. לְבַצּוֹעַ - להטות את הדין לתועלתו האישית. אֲמַתְלָא - תירוץ לחטאיהם, בכך שלא ידעו את הדין.

מחשבות אסורות